

Rechtsgeschiedenis:

'Rivieren op Curaçao'

Het verhaal gaat terug tot 2006 als Bastiaan van der Velden op Curaçao arriveert om er drie jaar als wetenschappelijk hoofdmedewerker en waarnemend decaan aan de juridische faculteit van de UNA, de Universiteit van de Nederlandse Antillen, colleges te geven. Vooral eerstejaarsvakken. Inleiding recht ook. Inmiddels viereneenhalf jaar later en sinds 2009 weer teruggekeerd in Amsterdam is 'Ik lach met Grotius, en alle die prullen van boeken' van de persen gerold. Een standaardboekwerk over de rechtsgeschiedenis van Curaçao dat sinds deze week ook op het eiland in de schappen ligt.

Tekst: Peter Onvlee

Hij is er trots op. Beschreef eerder ook de geschiedenis van de juridische faculteit van de UNA waarbij hij liet zien dat er een lange geschiedenis aan dit academisch onderwijs vooraf is gegaan. Ruim dertig jaar geleden is de UNA opgericht, ruim veertig jaar geleden al werd de eerste steen voor de Rechtshogeschool gelegd. Zijn nieuwe werk is een compleet overzicht dat alle hoeken van de juridische geschiedenis belicht. De 41-jarige Van der Velden reisde in 2006 zijn echtgenote Viola Heutger achterna die ook aan de UNA doceerde en er als decaan aan de (eveneens) rechtenfaculteit verbonden was.

Het was destijds even 'stui-vertje wisselen'. Toen Van der Velden arriveerde vertrok Heutger voor anderhalve maand naar Nederland. "En in die anderhalve maand dat ik alleen op het eiland was, ben ik maar op zoek gegaan naar materiaal wat ik voor mijn colleges

kon gebruiken." Wat Van der Velden vond was verre van compleet. "Van de Spaanse periode en van de WIC, de West-Indische Compagnie, was er wel het nodige materiaal", kijkt hij terug. Het was voor hem als rechtshistoricus echter onvoldoende. "Ik maakte een eerste opzet en zag voor mezelf ook nog een aantal zaken die ik echt spannend vond en vind en waarover niets of nauwelijks iets op papier bestond. Het recht binnen de slavengemeenschap, het recht binnen de joodse samenleving, de wijze waarop brúa werd gebruikt om het recht te beïnvloeden."

De uitdaging was er. En het resultaat ligt er nu. Van der Velden - hij doceert nu Europees privaatrecht aan de universiteit van het Belgische Hasselt - heeft met het bijna 400 pagina's tellende boek een compleet overzicht geproduceerd van de Curaçoise rechtsgeschiedenis die kan worden opgedeeld in een aantal hoofdperiodes.

Beginnend bij het recht van de Caquetios-indianen, via de Spaanse periode (1499-1634), de tijd van de West-Indische Compagnie (1634-1794), twee periodes begin 19e eeuw waarin Curaçao kortstondig bestuurd wordt door de Engelsen, en uiteindelijk weer het Nederlandse beheer vanaf 1816 met als belangrijke gebeurtenissen de invoering van het regeringsreglement van 1828, het langdurende proces van afschaffing van de slavernij in 1863 en de invoering van het Wetboek van Strafrecht en het Burgerlijk Wetboek in 1869.

Dat Burgerlijk Wetboek is destijds één op één van het Nederlandse BW overgenomen. Inclusief regels over rivieren en spoorwegen die op Curaçao niet voorkomen. Niet passend ook bij de sociale omstandigheden op het eiland. Zoals het feit dat een groot deel van de vrouwen kinderen krijgt zonder getrouwd te zijn. "Iets wat natuurlijk gevolgen heeft



Bastiaan van der Velden

voor het familierecht", zegt Van der Velden. "Voor 1869 bestond er nog een familie-rechtelijke band met het kind dat daardoor kon erven. Maar na invoering van het BW moesten ongetrouwde moeders zelf hun kind ook nog eens erkennen. Als je de wet leest ziet die er vaderlijk uit. De ambtenaar zou actie moeten ondernemen en de vrouw vragen het kind te erkennen. Maar dat gebeurt niet."

Onderbelicht

Lang is de problematiek onderbelicht gebleven. Pas rond 1950 ontstond die, inmiddels vier generaties later. Bij zaken van erfrecht. Mensen die dachten eigenaar te zijn van een huis en grond waarin en waarop ze al jaren leefden bleken dat ineens niet te zijn. "De rechters pakten de stamboom en streepten de namen weg van de niet-erkende kinderen. Er bleek geen eigendom, geen erfrecht ook, maar (volgens de fiscale wetgeving) was er sprake van een schenking." De maatschappij heeft het probleem, de lacune in de wetgeving, volgens Van der Velden pragmatisch opgelost. "Met in een aantal gevallen een veiling van het onroerend goed waarop buiten de 'eigenaren' niemand bood en er een fictieve prijs van misschien enkele honderden guldens uit de bus kwam."

Anderhalf jaar heeft hij op het eiland aan het boek gewerkt. In het voorjaar van 2008 had Van der Velden een dik manuscript gereed dat hij ook als collegemateriaal gebruikte voor de masterstudenten. Pas na terugkeer in Nederland heeft het boek vorm gekregen. Drie dagen lang, zo'n drie dagen in de week was hij er mee bezig. Naast onder meer zijn adviserende werkzaamheden voor de CDA-fractie in de Tweede Kamer in het kader van de parlementaire behandeling van de wetgeving over de staatkundige hervorming van het Koninkrijk en de wetgeving over de BES-eilanden in het bijzonder. "Er moest toen in oktober 2009 nog heel veel worden gedaan om alles in mei 2010 te kunnen afronden. Er is snel resultaat geboekt."

Van der Velden had tot op dat ogenblik nauwelijks politieke ervaring. Had al wel het nodige gepubliceerd over de BES-eilanden en gecorrespondeerd met een aantal fracties in de Tweede Kamer. Een telefoontje met Jan

Schinkelshoek, toenmalig CDA-Kamerlid, leverde hem zijn adviserende rol op. "Het CDA was voor mij de meest logische keus. Een regeringspartij en een fractie die geen dwingende zaken aan de eilanden wilde opleggen. En met mijn ervaring paste dat uitstekend." Van der Velden publiceerde sinds 2006 overigens naast zijn UNA-activiteiten ook over bijvoorbeeld de taalpolitiek op de Nederlandse Antillen en de afschaffing van de doodstraf op de BES-eilanden. Dat laatste is gelukt. Het uit 1918 daterende strafrecht van de Antillen (met in artikel 9 de vermelding van de doodstraf) dat was gebaseerd op het oude Nederlandse strafrecht met daarin nog de doodstraf, is aangepast. "De ogen zijn door de publicatie in Nederland geopend."

De positie van het Papiaments op Bonaire en het Engels op Sint-Eustatius en Saba is daarentegen nog altijd niet in een Wet Officiële Talen geregeld. "Concreet betekent dat", aldus Van der Velden, "dat er dus geen regeling is voor de talen die er op de BES-eilanden worden gesproken." Volgens hem zouden dezelfde regels als in Nederland voor het Fries gelden in die wetgeving voor het Papiaments en het Engels moeten worden opgenomen. Waarom dit nog niet is geregeld kan hij slechts gissen. Hij denkt aan een bepaalde angst bij ambtenaren in Den Haag. "Maar het is een noodzakelijk streven. Ook voor de rechtsgang. Als daar geen Papiaments gebruikt kan worden, betekent het dat je met een deel van de bevolking geen communicatie meer kan hebben." Dat de in Utrecht geboren Van der Velden de talen op de eilanden vergelijkt met het Fries is geen toeval. Hij heeft altijd al wat met talen gehad. Studeerde in Maastricht af op het gebruik van de Duitse taal in de rechtsgang in België en promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam op een proefschrift over het gebruik van de Friese taal in de rechtszaal.

Maar terug naar het boek 'Ik lach met Grotius, en alle die prullen van boeken', een titel ontleend aan een uitspraak van de directeur van de West-Indische Compagnie Jan Gales, nadat hij voor de zoveelste maal blij had gegeven van zijn afkeer van juridische procedures en wederom enkele tegenstanders in het gevang had laten opsluiten zonder

enige vorm van proces. En vooral een erbetoon ook aan de rechtsgeleerde Hugo de Groot (1583-1645) die bekend stond onder de naam (Hugo) Grotius. Zijn belangrijkste werken liggen op historisch en juridisch gebied. Zijn beroemdste werk is *De iure belli ac pacis* (Over het recht van oorlog en vrede) uit 1625. Dit werk vormt de basis voor het moderne volkenrecht. Hij is ook bekend vanwege zijn pleidooi voor de vrije toegang tot de zee (en de vrijhandel) het *Mare Liberum* (1609), eerst in 1864 teruggevonden en gepubliceerd.

"Grotius is een van de grootste juristen ooit en hij heeft een immense invloed op het internationaal publiekrecht uitgeoefend", aldus Van der Velden. Hij noemt de uitspraak van WIC-directeur Gales er echter een van 'disrespect' voor Curaçao. "Het bestuur ten tijde van de West-Indische Compagnie, een private onderneming uitgerust met publiekrechtelijke bevoegdheden, begon met een *carte blanche*. De aanwezige Spanjaarden en indianen werden op een boot naar de vaste kust gezet. Besturen, in de zin van het dienen van het algemeen belang, had voor de meeste directeurs van de WIC geen prioriteit. Burgers werden hier maar marginaal bij betrokken, alleen blanke protestantse mannen kwamen in aanmerking voor het lidmaatschap van de Raad die wetten maakte, bestuurde en recht sprak."

Zwak

Een scheiding van machten en toezicht ontbraken in deze periode. "Een zwak punt was dat recht werd gesproken door mensen zonder juridische achtergrond. En als dat soms wel het geval was ging het om fiscaal recht. Die rechtspraak voldeed dan ook in het geheel niet aan de eisen die in Nederland gelden. Maar daarbij was het feitelijk door de lange reistijden van zomaar een jaar onmogelijk om vanuit Holland in te grijpen", weet Van der Velden. En ook in de 19e eeuw werd dat aanvankelijk niet veel beter. "Veel zaken die toen bij de Hoge Raad aangekaart werden, werden daar dan ook verpulverd." Overigens: als secundair recht speelde in de latere WIC-tijd het Romeinse recht een rol bij bijvoorbeeld de verkoop van slaven en hypotheeken. "Het was vastgelegd en voor juristen gemakkelijk er gebruik van te maken."

In de Spaanse periode die aan de WIC-tijd vooraf ging was er volgens Van der Velden meer rechtszekerheid. Het recht speelde bijvoorbeeld ook een centrale rol bij de verovering en het onder bestuurlijke controle krijgen van de Spaans-Amerikaanse territoria. "Curaçao is een klein radertje in dit Spaanse wereldrijk, maar door het vele archiefmateriaal dat dit legistisch ingestelde bestuur produceerde, is veel informatie over deze periode bekend. De rol die het recht heeft gespeeld bij de verovering van het Amerikaanse continent bijvoorbeeld." Van der Velden gaat dan ook in zijn boek hier uitgebreid op in, evenals op de diverse facetten van de wetgeving in Spaans-Amerika en het bestuur van Curaçao in de Spaanse periode.

Fascinerend en spannend noemt Bastiaan van der Velden het fenomeen van brúa, obya, maar ook onder andere namen bekend. De naam brúa is waarschijnlijk afgeleid van het Spaanse woord bruja, wat heks betekent. De brúa-praktijken op Curaçao vertonen veel overeenkomst met de magische rituelen die deel uitmaken van de voodoo-cultus op Haiti. "Je gebruikt hogere machten om een doel dat buiten bereik lijkt te liggen te bereiken", zegt Van der Velden. Hij bevestigt zijn hele afsluitende hoofdstuk 15 aan het ook op vele andere plaatsen in de Caribische en Zuid-Amerikaanse regio voorkomende, door Afro-Amerikanen ontwikkelde volksgeloof. "Deze vorm van geloof heeft een belangrijke rol gespeeld bij het vaststellen van waarden en normen in de maatschappij, en bij het oplossen van conflicten van personen die geen gebruik wensten te maken van de officiële rechtbanken. De inwoners van Curaçao, waar het merendeel van de bevolking pas na 1863 toegang kreeg tot het recht, zag de rechtspraak niet als een fenomeen waar zij in de toekomst enig vertrouwen in konden hebben. Er werd dan een beroep gedaan op brúa. Het fenomeen heeft in het verleden een belangrijke functie vervuld voor bevolkingsgroepen die geen toegang hadden tot of geen gebruik wilden maken van het officiële rechtssysteem."

Het boek is vanaf heden verkrijgbaar bij de lokale boekhandels en bij Carib Publishing/Uitgeverij SWP, gevestigd aan de Kaya Jombi Mensing 27-A te Zeelandia.

